

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На правах рукопису

МАРЧЕНЮ Валентина Миколаївна

ОБГРУНТУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ
В МОЛОЧНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Спеціальність: 08.00.05 - Економіка, планування,
організація управління
народним господарством та
його галузями /харчова
промисловість/

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1994

00778881 (\$)

Робота виконана на к
молочної промисловості Укр
харчових технологій.

Науковий керівник - доктор економічних наук,
професор І.А.Чепурнов

Офіційні опоненти - доктор економічних наук,
професор Д.П.Лебединський
- кандидат економічних наук
О.А.Мошговська

Провідна організація - Науково-дослідний економічний
інститут Міністерства економіки
України

Захист дисертації відбудеться "10" лютого 1994 року
в 10 год. на засіданні спеціалізованої ради К 058.17.01 по
захисту дисертацій на здобуття вченого ступеня кандидата еконо-
мічних наук в Українському державному університеті харчових тех-
нологій /252017, Київ-17, вул.Володимирська, 66/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського
державного університету харчових технологій.

Автореферат розіслано "5" січня 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради
кандидат економічних наук
доцент

Н.А.ВОЛОХОВА

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

I.1. Актуальність дослідження. На сучасному етапі промисловість України перебуває в стані глибокої економічної кризи, яка привела до різкого дефіциту як товарів народної потреби, так і товарів промислового призначення. В таких умовах першочерговим є завдання пошуку способів і напрямків насичення товарного ринку. Процеси ліквідації монополізму в економіці свідчать про необхідність забезпечення випуску високоякісної продукції, здатної створювати конкуренцію на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Досвід зарубіжних країн переконує, що досягти випуску конкурентоспроможної продукції можна лише на основі активізації інвестиційної політики, що призведе до зміни технічної бази галузі, шляхом виводу із експлуатації застарілих машин і обладнання.

Процеси розвитку ринкових відносин і особливо формування ринку праці, свідчать про необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств молочної промисловості. Розв'язати поставлене завдання промисловість може шляхом створення розвинутої соціальної інфраструктури, здатної створити нормальні умови праці і побуту працюючих.

В нинішніх умовах не розроблено чіткої, науково обгрунтованої концепції рівня рентабельності промисловості. Необхідність і своєчасність запропонованого дослідження для молочної промисловості і її галузей пов'язана з відсутністю методичних розробок і практичних рекомендацій, які б враховували першочергові завдання і забезпечили б вихід промисловості із стану глибокої економічної кризи. Таким чином, актуальність дисертаційного дослідження визначається, з одного боку, необхідністю обгрунтування рівня рентабельності, при досягненні якого промисловість зможе здійснювати розширене відтворення основних фондів при новому їх якісному стані,

а з другого - підвишити конкурентоспроможність продукції і підприємств.

I.2. Мета і завдання дослідження. Основною метою дослідження є розробка науково-методичних положень обґрунтування оптимального рівня рентабельності молочної промисловості, який забезпечить підвищення рівня конкурентоспроможності продукції і підприємств в ринкових умовах. Для досягнення поставленої мети автором вирішувались такі завдання:

- досліджено місце і роль прибутку в системі економічних категорій;
- вивчено основні фактори, які впливають на формування рівня рентабельності;
- досліджено стан технічної бази галузі і розроблено пропозиції по його удосконаленню;
- досліджено фінансові можливості процесів відтворення основних виробничих фондів;
- проведено аналіз рівня соціального розвитку молочної промисловості і її об'єднань і розроблено пропозиції по підвищенню їх соціального захисту;
- обґрунтовано оптимальний рівень рентабельності промисловості і виявлено особливості галузей і їх вплив на формування рівня рентабельності.

I.3. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є методичні питання розробки нормативів рентабельності. Об'єктом дослідження вибрана молочна промисловість України, а також її об'єднання і підприємства.

I.4. Методологія і методика дослідження. Методологічною основою дослідження є матеріалістична діалектика, розробки відомих вчених з питань формування прибутку і рентабельності, законодавчі

і нормативні документи, що регламентують діяльність підприємств.

В процесі дослідження були використані такі методи: системного підходу, аналізу і синтезу, групування, індексний, порівняльний аналіз.

За джерело інформації використані літературні джерела, Закони і законодавчі акти органів державної влади, нормативні акти і інструкції державних виконавчих органів, матеріали статистичної звітності концерну "Укрмолпром", первинні матеріали підприємств промисловості.

1.5. Наукова новизна і практична цінність дослідження.

Наукова новизна і практична цінність дослідження визначається тим, що в ньому вперше дано цілісне визначення першочергових напрямків підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємств молочної промисловості в ринкових умовах і обґрунтовано економічно доцільний рівень рентабельності, який забезпечить даний процес. Найбільш суттєвими науковими результатами, які були одержані в ході дослідження і складають предмет захисту:

- доповнені теоретичні питання, що визначають економічну сутність прибутку і його місце в умовах функціонування ринкових відносин;
- виявлені тенденції руху і впливу основних факторів, що формують прибуток;
- обґрунтований основний напрямок підвищення конкурентоспроможності продукції через вдосконалення технічної бази галузі;
- розраховані необхідні темпи оновлення активної частини основних виробничих фондів;
- виявлені основні диспропорції в забезпеченні працюючих об'єктами соціальної інфраструктури і обґрунтована стратегія підприємств молочної промисловості в підвищенні рівня їх конкуренто-

спроможності на ринку праці;

- запропонована методика визначення оптимального рівня рентабельності молочної промисловості;

- виявлені особливості підгалузей молочної промисловості і їх вплив на формування рівня рентабельності.

Розроблені в роботі основні теоретичні і методологічно положення по визначенню необхідних темпів оновлення основних виробничих фондів, їх залежності від рівня спрацювання основних виробничих фондів, напрямів підвищення соціальної захищеності підприємств, розраховані рівні рентабельності можуть бути використані в практичній діяльності підприємств.

І.6. Апробація і реалізація результатів дослідження. Основні

положення і результати дослідження докладалися і обговорювалися на республіканських наукових і науково-технічних конференціях: "Удосконалення технологічних процесів виробництва нових видів харчових продуктів і добавок" /м.Київ, 1989 р./, "Інтенсифікація технологій і удосконалення обладнання переробних галузей АПК" /м.Київ, 1989 р./, "Шляхи докорінного поліпшення продовольчого забезпечення в нових умовах господарювання" /м.Суми, 1990 р./, "Розробка і впровадження високоефективних ресурсозберігаючих технологій, обладнання і нових видів харчових продуктів в харчову і переробні галузі АПК" /м.Київ, 1991 р./, на наукових конференціях Українського державного університету харчових технологій/1989 р., 1990 р./.

По темі дисертації опубліковано 6 наукових праць. Загальний обсяг публікації складає 2,4 д.а.

І.7. Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаної літератури, додатків. Обсяг текстової частини включає

сторінок друкованого тексту, в т.ч. 34 таблиць.

Мета і завдання дослідження визначили таку структуру дисертації:

ВСТУП

Розділ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ.

1.1. Місце і роль прибутку в системі економічних категорій.

1.2. Оцінка ефективності виробництва в ринкових умовах.

Розділ 2. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКУ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ В МОЛОЧНІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ.

2.1. Аналіз тенденцій руху собівартості продукції.

2.2. Фактори, що впливають на формування рівня рентабельності в молочній промисловості.

Розділ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ В МОЛОЧНІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ.

3.1. Необхідна умова підвищення рівня конкурентоспроможності продукції в ринкових умовах.

3.2. Джерела фінансування виробничого розвитку промисловості.

3.3. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств молочної промисловості в умовах ринку.

3.4. Економічно-необхідний рівень рентабельності в молочній промисловості.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

ДОДАТКИ.

1.8. Короткий зміст дисертаційної роботи. У вступі обґрунтована актуальність дослідженої теми, визначена мета і завдання, предмет і об'єкт дослідження, методологічна основа і методи дослідження, наукова новизна і практична значимість роботи, її апробація

і реалізація результатів дослідження.

В першому розділі розглянуті методологічні питання формування прибутку і рентабельності, сформульоване уточнене поняття сутності прибутку, його місце в системі економічних категорій, розглянуті причини перетвореності форми прибутку, розкриті функції прибутку в умовах ринкового господарювання.

У другому розділі досліджуються основні фактори, які впливають на процес формування рентабельності виробництва в молочній промисловості. Дана оцінка основним тенденціям руху прибутку і рентабельності в умовах формування ринку. Проведений детальний аналіз собівартості як основного фактора підвищення рівня рентабельності.

У третьому розділі обгрунтована необхідність технічного вдосконалення виробництва, як основної умови забезпечення рівня конкурентоспроможності продукції. Розраховані необхідні темпи оновлення основних виробничих фондів, які сприятимуть якісному перетворенню технічної бази. Розглянуті фінансові можливості виробничого розвитку. Дана оцінка рівню соціального розвитку на підприємствах молочної промисловості і визначено основний напрямок підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств в умовах ринку. Розрахований економічно-необхідний рівень рентабельності промисловості і її галузей.

Висновки і пропозиції включають викладки основних результатів дослідження.

2. ОСНОВНІ НАУКОВІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Існуюча економічна криза стала причиною різкого зниження інвестицій в розвиток підприємств. Початком виходу із економічної кризи є активізація інвестиційної політики. Це, в свою

чергу призведе до зміни його технічної бази. Удосконалення технічного стану підприємств дасть змогу значно підвишити якість, а значить і конкурентоспроможність виробленої продукції, а оскільки якість і собівартість продукції є основними факторами підвищення рентабельності продукції, то відповідно остання ланка запропонованого логічного ланцюга буде сприяти і росту фінансової стабільності підприємств.

2.2. Технічний стан галузей, що переробляють сільськогосподарську сировину, не відповідає вимогам часу. Тільки 23% обладнання відповідає світовому рівню, 42% - підлягає модернізації і 26% - списанню і заміні.

Аналіз тенденцій руху основних виробничих фондів показав, що із двох форм їх оновлення: введення в дію нових фондів і вибуття застарілих, переважає перша. Так, по даних на 01.01.1992 р., величина оновленої частини основних виробничих фондів складає 9,2% вартості основних виробничих фондів, а вибуваючої - тільки 4,4%. В розрізі деяких об'єднань промисловості коливання коефіцієнту вибуття не відрізняється значними розходженнями.

Причини невисокого коефіцієнту вибуття основних виробничих фондів на підприємствах молочної промисловості зв'язані з проблемами як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. Основними із них є: 1. Неповне забезпечення потреби промисловості в обладнанні. 2. Зміна цін на метал, електроенергію, удосконалення машин і обладнання, оснащення їх засобами механізації, електроніки стало причиною безперервного підвищення цін на виготовлене обладнання. Дуже часто, через високі ціни, споживачі змушені відмовлятися від необхідного їм обладнання. 3. Відсутність сервісного обслуговування технічного обладнання призводить до значних його простоїв і через неякісний ремонт і відсутність необхідних запчастин.

Таблиця І

Динаміка коефіцієнту вибуття основних виробничих фондів по об'єднанням молочної промисловості України

Об'єднання	Р о к и				
	1985	1988	1989	1990	1991
Волинське	0,026	0,102	0,013		0,029
Дніпропетровське	0,043	0,052	0,030	0,097	0,022
Донецьке	0,026	0,035	0,039	0,041	0,056
Житомирське	0,012	0,026	0,013	0,024	0,036
Кіровоградське	0,047	0,016	0,041	0,061	0,043
Полтавське	0,065	0,033	0,046		0,034
Рівенське	0,026	0,191	0,024	0,029	0,048
Сумське	0,033	0,019	0,018	0,018	0,040
Тернопільське	0,036	0,093	0,035	0,030	0,051
Хмельницьке	0,045	0,097	0,057	0,031	0,087
Черкаське	0,036	0,024	0,027	0,037	0,056

2.3. В умовах функціонування ринкових відносин потрібна докорінна зміна відтворювальної структури інвестицій, тобто співвідношення їх частин на заміщення і нагромадження основних виробничих фондів.

Дослідження тенденції руху відтворювальної структури капітальних вкладень показало, що в молочної промисловості республіки спостерігаються процеси зростання нагромадження з зниженням частки заміщення основних виробничих фондів. Якщо у 1991 році співвідношення заміщення і нагромадження основних виробничих фондів в молочної промисловості України складало 40:60, то вже у 1992 році практично вся сума інвестицій була використана на їх приріст.

2.4. Порівняння коефіцієнту вибуття основних виробничих фондів і норми їх амортизації показало, що за останні роки коефіцієнт вибуття не досягав норми амортизації. Це дало змогу стверджувати, що процеси нагромадження в деякій мірі прородились за рахунок ресурсів простого відтворення.

2.5. Крім заміщення і нагромадження основних виробничих фондів, значне місце в процесі відтворення відводиться їх ремонту. Тільки в 1991 році загальний обсяг капітальних вкладень по молочній промисловості України складав 225,8 млн.крб., в т.ч. 68,5 млн.крб. - приріст основних виробничих фондів, 44,9 млн.крб. - їх заміщення, 112,3 млн.крб. - ремонт. Співвідношення витрат в загальному обсязі капітальних вкладень склало 30:20:50. Ми підтримуємо точку зору тих економістів, які вважають, що для нормальної роботи підприємств в ринкових умовах співвідношення нагромадження, заміщення і ремонту основних виробничих фондів повинно складати 25:50:25.

Підвищення витрат на ремонт свідчить не тільки про недостатні обсяги вибуття і введення в дію основних виробничих фондів, але і про зростання собівартості із-за включення в її склад неймовірних витрат на утримання застарілого обладнання.

2.6. Наслідком існуючого довгі роки екстенсивного типу відтворення основних виробничих фондів є наростаюче їх спрацювання. За результатами роботи молочної промисловості за 1991 рік середньогалузева величина спрацювання основних виробничих фондів знаходиться на рівні 35,4%. Деякі об'єднання молочної промисловості уже сьогодні працюють в умовах спрацюваності десь біля половини виробничих фондів /Чернопільське, Закарпатське, Вінницьке об'єднання/.

Групування об'єднань молочної промисловості за розмірами

спрацювання основних виробничих фондів дало змогу виділити 4 їх групи /табл.2/. Більше половини досліджених об'єднань увійшло в групу з величиною зносу основних виробничих фондів 31-40%. Вивчення залежності коефіцієнту вибуття від величини спрацювання виявило зворотню їх залежність. Групі з найбільшим відсотком спрацювання основних виробничих фондів відповідає менший коефіцієнт вибуття і навпаки. Виходячи з діючого строку функціонування основних виробничих фондів і коефіцієнту їх придатності, нами були розраховані нормативні коефіцієнти вибуття для кожної групи об'єднань. Вони склали: для об'єднань I групи - 0,095; 2 - 0,100; 3 - 0,120. Всього по промисловості нормативний коефіцієнт вибуття повинен був би скласти 0,115.

Таблиця 2

Групування об'єднань молочної промисловості за розмірами зносу

Групи об'єднань за розмірами зносу	Кількість об'єднань в групі	Фондо-віддача крб, коп.	Прибуток на 1 крб. ОВФ крб, коп.	Коеф. вибут. факт.	Норматив коефіц. вибуття	Коефіцієнт вибуття, забезпечуючий 30% спрацювання ОВФ
до 20%	2	7,39	0,48	0,052	0,095	
21% - 30%	3	7,89	0,48	0,036	0,100	0,036
31% - 40%	14	8,43	0,69	0,045	0,120	0,080
41% - 50%	4	12,10	0,95	0,043	0,140	0,090
Всього	23	8,78	0,69	0,044	0,118	0,08

Якщо ж врахувати, що в умовах постійного зростання цін, обмеженості фінансових ресурсів, коли підприємства можуть забезпечити лише деяку частку необхідного вибуття, відповідна доля спрацюваності фондів все ж збережеться. Вважаємо, що підприємства можуть нормально функціонувати при рівні спрацювання фондів до 30%.

Тоді, необхідний рівень вибуття для підприємств з рівнем спрацювання основних виробничих фондів 31%-40% складе 8% їх вартості, а для підприємств з рівнем спрацювання 41%-50% - біля 9%.

2.7. Показником, який характеризує технічний стан галузі, є також строк використання основних виробничих фондів. В діючих умовах, фактичний строк експлуатації машин і обладнання складає 13 років. Вийти із стану погіршення якісного складу технічної бази галузі при даних строках експлуатації машин і обладнання досить тяжко. При вирішенні питання про зміну строку експлуатації основних виробничих фондів, в першу чергу, необхідно орієнтуватися на можливості машинобудування в забезпеченні молочної галузі високопродуктивним обладнанням, оскільки заміна обладнання проводиться як на аналогічне обладнання тієї ж продуктивності, яке не потребує капітального ремонту, так і на більш продуктивніше. Практично нові види машин і обладнання з'являються кожні 6-7 років. Ми вважаємо, що дані строки повинні бути закладені в основу раціональних строків служби машин і обладнання. Крім того, даний строк служби обладнання відповідає нормативному строку окупності капітальних вкладень - 6,7 років / $E_H = 0,15$ /. В наступних періодах можливий перехід на 5-річний строк експлуатації машин і обладнання.

2.8. Запропонована зміна строку служби машин і обладнання викличе відповідні зміни і в темпах оновлення основних виробничих фондів. Потреба в машинах і обладнанні для заміни основних виробничих фондів може бути визначена двома шляхами: за розмірами їх введення в рік, який стоїть від моменту вибуття на нормативний строк служби, або спеціальним розрахунком. При 7-річному строку служби, обладнання, введене в дію в 1985 році, повинно скласти розмір необхідного вибуття 1992 року. При цьому необхідно враховувати рівні інфляції в квітні 1991 року і січні 1992 року. Розрахований за

формулою Домара розмір вибуття основних виробничих фондів на рівні 4,4%, як свідчить досвід функціонування підприємств в наявних умовах, не може забезпечити необхідного оновлення його технічної бази. Представлений в таблиці 3 розрахунок необхідного коефіцієнту вибуття машин і обладнання для деяких об'єднань молочної промисловості на основі введення їх в дію в рік, який стоїть від моменту вибуття на нормативний строк служби машин і обладнання показав, що в більшості із досліджених об'єднань розмір необхідного вибуття складає 11-12% вартості машин і обладнання /табл.3/. Дані обсяги вибуття були прийняті нами як необхідні при обґрунтуванні оптимального рівня рентабельності.

Таблиця 3

Розрахунок необхідного розміру вибуття машин і обладнання

Об'єднання	Поступило в 1985 р. всього ОБЗ тис.крб.	В т.ч. машин і обладнання, тис.крб	Відновлена вартість машин і обладн., тис.крб.	Фактична вартість машин і обладнання на початок 1993 р., тис.крб.	Коеф. вибуття машин і обладнання
Волинське	947	869	17032	205036	0,080
Дніпропетровське	3049	1488	29165	213888	0,136
Донецьке	1705	1689	33105	312465	0,106
Житомирське	1242	1042	20423	218069	0,090
Кіровоградське	1292	1129	22128	161771	0,136
Луганське	1011	541	10604	217200	0,050
Полтавське	2487	1733	33967	306926	0,110
Рівенське	1128	761	14916	128511	0,116
Сумське	3442	2132	41787	350081	0,119
Тернопільське	1707	1482	29047	115702	0,251
Хмельницьке	1528	1229	24088	213112	0,113
Черкаське	2357	2034	39866	327248	0,122
Всього по об'єднаннях			316128	2770009	0,114

2.9. Запропоновані зміни строку служби машин і обладнання призведуть до збільшення амортизаційних відрахувань на повне їх відновлення. В нинішніх умовах амортизаційні відрахування на повне відновлення машин і обладнання складають 7,2% їх вартості. Недоліком амортизаційної політики є неповне відображення амортизацією реального зносу основних виробничих фондів. Відповідно змінам відновлювальної вартості основних виробничих фондів, повинні змінюватися і норми амортизації. Розмір амортизації повинен визначатися, перш за все, кількістю виробленої продукції. Але ж для обладнання, яке має повне завантаження протягом зміни, швидше настане момент фізичного спрацювання. На практиці цього не спостерігається. Норми встановлюються незалежно ні від часу роботи обладнання, ні від його потужності.

Введення 7-річного нормативного строку служби машин і обладнання дасть змогу збільшити норму їх амортизації до 14,2%. На жаль, через скорочення необхідної статистичної інформації в 1992 році, ми не маємо можливості простежити вплив збільшення норми амортизації на ефективність господарювання. Якщо перенести проєктовану норму амортизації на попередній 1991 рік, розмір амортизаційних відрахувань на повне оновлення машин і обладнання при вартості їх в даному році складе 65088 тис.крб. Фактичний розмір амортизації при нормі 7,2% складав 33158 тис.крб., а витрати на ремонт основних виробничих фондів 57536 тис.крб. Таким чином, запропоновані зміни строку служби машин і обладнання дадуть змогу значно збільшити ресурси простого відтворення, а також зменшити витрати на ремонт машин і обладнання, що найкращим чином відобразиться на результатах їх господарської діяльності.

2.10. Дослідження фінансових можливостей забезпечення процесів відтворення основних виробничих фондів виявило повну невідпо-

відність наявності фінансових засобів темпам оновлення основних виробничих фондів. В роки відносної стабільності економічної ситуації підприємства за рахунок власних засобів могли забезпечити не тільки просте, але й частину розширеного відтворення основних виробничих фондів. З приходом ринкових відносин при, здавалось би, наявному перевищенні амортизаційним фондом величини вибуття, амортизація все ж не може забезпечити повного фінансування простого відтворення, оскільки ціни на введене обладнання значно перевищують вибуте.

Групування об'єднань молочної промисловості за рівнем засобів, що приходяться на 1 крб. основних виробничих фондів, показало різні можливості об'єднань в забезпеченні простого і розширеного відтворення за рахунок власних коштів /табл.4./

Таблиця 4

Групування об'єднань молочної промисловості України за рівнем витрат засобів на виробничий розвиток до вартості основних виробничих фондів /за 1992 рік/

	Групи об'єднань за рівнем витрат засобів на виробничий розвиток до вартості основних виробничих фондів крб./крб.				
	I 0,186- 0,293	II 0,294- 0,400	III 0,401- 0,507	Всього по мол. промисл.	III група до I гр., раз
Кількість об'єднань в групі	15	6	2	23	
Відношення засобів на виробничий розвиток до вартості основних виробничих фондів	0,215	0,339	0,473	0,265	2,17
Відношення засобів на виробничий розвиток до вартості ОВФ, що вибувають	5,360	6,970	8,990	6,110	1,67
Відношення засобів на виробничий розвиток до вартості ОВФ, що вводяться в дію	2,050	3,050	4,890	2,420	2,38

Виходячи з відношення засобів на виробничий розвиток і вартості основних виробничих фондів, що вибувають і вводяться в дію, можна зробити висновок, що всі об'єднання молочної промисловості можуть забезпечити за рахунок засобів, що перебувають в їхньому розпорядженні, значно більші темпи як введення, так і вибуття основних виробничих фондів. Найбільші можливості при цьому мають об'єднання 3 групи. Якщо припустити, що вся сума засобів, які направляються на виробничий розвиток, буде використана на заміщення вибуття основних виробничих фондів, то з допомогою даних засобів можна було б оновити основні виробничі фонди промисловості за 4 роки, в т.ч. об'єднань I групи - за 5 років, 2 групи - за 3 роки, 3 групи - за 2 роки. Якщо врахувати, що не вся сума засобів виробничого розвитку буде використана на заміщення вибуття основних виробничих фондів, а також те, що введене обладнання в 2,5 і більше разів дорожче того, що вибуває, тоді строки оновлення основних виробничих фондів набагато збільшаться.

2.II. Молочна промисловість - одна з тих галузей, котрі мають досить низький рейтинг з питань соціальної забезпеченості працюючих. Одним із основних напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі є надання економіці підприємств соціальної направленості, забезпечення нормальних умов праці і побуту для кожного працюючого. Тому, в теперішній складній соціально-економічній обстановці, необхідне принципово нове відношення до розвитку соціальної сфери підприємств. Молочна промисловість підійшла до розвитку ринкових відносин соціально незахищеною. За даними на 01.01.1992 року, в цілому, по промисловості невиробничі основні фонди склали 3,15% від суми основних виробничих фондів. Більш катастрофічною виглядає картина наявності невиробничих фондів в розрізі об'єднань промисловості. Коливання частки невиробничих

фондів в загальному обсязі основних складає від 7,9% в Київському об'єднанні молочної промисловості до 0,5% в Хмельницькому і Чернігівському об'єднаннях.

Погіршилось забезпечення працюючих на підприємствах молочної промисловості засобами соціальної інфраструктури. Про це свідчить співвідношення зростання розміру засобів на одного робітника і індексу зростання цін на будівництво житла, придбання путівок, харчування в їдальнях і інші витрати соціального характеру. Так, при індексі зростання цін на дані послуги в 10 і більше разів, розмір засобів на одного робітника зріс в середньому у промисловості в 6-7 разів.

Не найкращий вигляд має і співвідношення основних виробничих і негиробничих фондів. Проведені дослідження свідчать про те, що між основними виробничими і негиробничими фондами є великий дисбаланс.

Таблиця 5

Групування об'єднань молочної промисловості за наявністю основних виробничих фондів на 1 крб. фондів негиробничого призначення

Групи об'єднань за наявністю ОВФ на 1 крб. негиробнич. фондів	Кількість об'єднань в групі	Розмір ОВФ на 1 крб. негиробнич. фондів крб. коп.	Розмір товарної продукції		Розмір прибутку	
			на 1 крб. ОВФ крб. коп.	на одного працюючого тис. крб.	на 1 крб. ОВФ крб. коп.	на одного працюючого тис. крб.
до 98	11	25,64	4,52	1098,26	4,52	1098,90
99-199	3	238,36	4,66	1056,40	4,87	1103,80
вище 199	2	219,48	4,73	1199,05	5,11	1293,30
3 група до 1, раз		8,56	1,05	1,09	1,13	1,18

Розмір основних виробничих фондів, який приходить на 1 крб. невиробничих фондів, по об'єднаннях молочної промисловості складає від 25 крб. до 238 крб./табл.5/.

Політика соціальної переорієнтації інвестиційної спрямованості, яка зумовлює підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств, передбачає докорінні зміни співвідношення основних виробничих і невиробничих фондів. За розрахунками, найбільш оптимальним на сьогоднішній час є співвідношення, при якому на кожний карбованець основних невиробничих фондів приходить 2 крб. виробничих фондів /або 30:70/. Для досягнення даного співвідношення при нинішньому рівні розвитку виробничої і невиробничої бази молочної промисловості і рівні цін на 01.01. 1993 рік, невиробничі фонди, з врахуванням наявних, повинні складати 6213,5 млн.крб. Якщо ж припустити, що інвестиційна частина складає 70% загального розміру засобів соціального розвитку, то необхідний розмір соціальних витрат зросте до 8494,9 млн.крб. Для здійснення даних інвестицій промисловості потрібно або збільшити розмір відрахувань на соціальні потреби, або розтягнути час забезпечення основними невиробничими фондами на дальню перспективу.

2.12. При обґрунтуванні оптимального рівня рентабельності в молочної промисловості, який забезпечить підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємств в ринкових умовах, був використаний підхід, заснований на кардинальних змінах в темпах і розмірах виробничого і невиробничого розвитку, що задовольнить потреби оптимального часу функціонування основних виробничих фондів і оптимального співвідношення основних виробничих і невиробничих фондів.

Основою для обґрунтування оптимального рівня рентабельності, прийнятий діючий порядок розподілу прибутку. В основу методології обґрунтування рівня рентабельності закладено метод поелементного

обґрунтування основних напрямів витрат балансового прибутку.

При обґрунтуванні оптимального розміру власних капітальних вкладень, які йдуть на виробничий розвиток, виходили з повного заміщення фізичного і морального зносу активної частини основних виробничих фондів, деякого приросту потужностей, пов'язаного з запровадженням нової техніки, технології, модернізації обладнання, а також частини витрат по розширенню і реконструкції підприємств, приросту нормативу власних обігових коштів і інше. Виходячи з принципу економічної доцільності, при забезпеченні розширеного відтворення орієнтувались на співвідношення розміру вибуття і введення в дію основних виробничих фондів 1:2.

Розмір прибутку, необхідний для виробничого розвитку, розрахований на основі запропонованих темпів вибуття і введення в дію основних виробничих фондів, а також інших витрат неінвестиційного характеру повинен складати 4055,9 млн.крб.

Оптимальний рівень рентабельності промисловості, розрахований на основі запропонованих змін в стані виробничої і невиробничої баз, а також інших фактичних витрат повинен складати 55% до вартості основних виробничих фондів і нормативних обігових коштів. За результатами діяльності промисловості за 1992 рік фактичний рівень загальної рентабельності складав 31,2%. Розрахований рівень оптимальної рентабельності виробництва визначає той розмір прибутку, який повинна мати галузь для здійснення технічної політики при нових темпах оновлення основних виробничих фондів і збільшених розмірах невиробничої бази.

Розрахунок оптимального рівня рентабельності по об'єднаннях молочної промисловості виявив значні його коливання. Так, Волинське, Тернопільське, Хмельницьке і Черкаське об'єднання уже зараз можуть забезпечити необхідні розміри перетворень за рахунок наяв-

них фінансових засобів, оскільки їх фактична рентабельність досягла рівня оптимальної. Луганському і Сумському об'єднанням молочної промисловості необхідно мати рівень рентабельності 39%, тоді як Тернопільському - 84,5%, Кіровоградському - 89,7%, Житомирському - 126,6%.

2.13. Молочна галузь промисловості є багатокомпонентною областю виробництва, яка включає ряд спеціалізованих виробництв: продукцією із незбираного молока, сир жирний, масло вершкове, молочні консерви, які відрізняються різною забезпеченістю основними виробничими фондами. Показником, який характеризує насиченість продукції основними виробничими фондами, є фондомісткість продукції. Серед розглянутих видів виробленої продукції найбільшу фондомісткість має виробництво сиру, а найменшу - виробництво масла. З метою вивчення впливу фондомісткості продукції на потреби в капітальних вкладеннях був використаний індекс зміни фондомісткості продукції

$$I_{\Phi} = \sqrt[p-1]{\frac{K_{\Phi n}}{K_{\Phi 0}}}$$

де, $K_{\Phi n}$ - фондомісткість продукції, останнього за розглянутий період року;

$K_{\Phi 0}$ - фондомісткість продукції першого за розглянутий період року;

n - кількість розглянутих років.

З врахуванням змін фондомісткості продукції, необхідний розмір капітальних вкладень на оновлення основних виробничих фондів і на розвиток соціальної інфраструктури можна визначити таким чином:

$$K = \frac{K_{OH} \cdot OBF_a + K_{печ.} \cdot I_y / I_{\Phi}}{0,7} + \frac{0,3 \cdot OBF - HO_{\Phi}}{0,7}$$

де K - необхідний розмір капітальних вкладень;

- K_{OH} - коефіцієнт оновлення активної частини основних виробничих фондів;
- $ОВФ_a$ - середньорічна вартість активної частини основних виробничих фондів;
- $K_{поч.}$ - початкова вартість елементів пасивної частини основних виробничих фондів, що вибувають;
- $I_{ц}$ - індекс зміни цін;
- $I_{ф}$ - індекс зміни фондомісткості продукції;
- $НОФ$ - вартість невиробничих фондів;
- $0,7$ - індекс витрат на інвестиційні цілі;
- Π - кількість років здійснення заходу.

Вивчення технічного стану спеціалізованих груп підприємств молочної промисловості показало, що найбільший щорічний ріст фондомісткості продукції спостерігався при виробництві сиру - 1,13, при виробництві масла він склав 1,012, а при виробництві продукції із незбираного молока - 1,007.

Аналіз руху основних виробничих фондів по спеціалізованих підприємствах молочної промисловості, дав змогу розрахувати необхідні рівні вибуття для кожної із її підгалузей. Так, при виробництві продукції із незбираного молока, необхідний коефіцієнт вибуття повинен складати 0,108, сиру - 0,074, масла - 0,138.

Рівні рентабельності, розраховані у відповідності із наведених формулов, а також при врахуванні інших обов'язкових витрат, що здійснюються за рахунок прибутку, повинні складати для підприємств, які виробляють продукцію із незбираного молока - 45%, сирзаводів - 36%, маслозаводів - 56%. Варто зазначити, що розраховані рівні рентабельності відображають необхідну потребу в засобах, виходячи з вимог оптимальних умов функціонування технічної бази і оптимальних розмірів невиробничих фондів. Нормативний же

рівень рентабельності, який використовується при формуванні ціни продукції, може бути вище запропонованого оптимального на розмір заохочувальних надбавок за випуск окремих видів продукції.

2.14. Стан виробничого і невиробничого розвитку підприємств молочної промисловості свідчить про необхідність здійснення значних капіталовкладень в підвищення технічного рівня виробничого потенціалу і вдосконалення соціальної інфраструктури підприємств.

Важлива роль в регулюванні інвестиційної політики на підприємствах відводиться державі, її продуманій законодавчій базі. Крім прямого втручання в інвестиційні процеси, держава повинна використовувати методи непрямого впливу: через систему пільгового оподаткування прибутку, який використовується на інвестиції в виробничий та невиробничий розвиток, надавати пільгові кредити на дані цілі, запровадити гнучку амортизаційну політику.

Підприємства, для здійснення своєї інвестиційної політики, повинні широко використовувати також позабюджетні методи мобілізації фінансових ресурсів, серед яких найбільш поширеними є акціонування підприємств, залучення іноземних інвестицій, використання лізингових відносин. Внутрішніми джерелами фінансування виробничого і невиробничого розвитку можуть бути: реалізація об'єктів незавершеного будівництва, здача в аренду вільних виробничих площ, а також інші комерційні операції.

3. ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

3.1. В умовах переходу до ринкових відносин важливе місце набуває обґрунтування того розміру засобів, який дасть змогу підприємствам забезпечити умови самофінансування. Вихідним моментом при розрахунку власних коштів повинні бути питання підвищення конкурентоспроможності продукції на ринку товарів, а також конку-

рентоспроможності підприємств на ринку праці. Вирішити ці завдання можна шляхом вдосконалення технічної бази і соціальної направленості економіки.

3.2. Вивчення внутрішніх факторів, при використанні яких можливе зростання рівня рентабельності виробництва, показало, ^{що} протягом останніх десятиріч їх вплив на даний показник мав негативний характер. В умовах економічної кризи забезпечити ріст рівня рентабельності продукції тільки за рахунок внутрішніх факторів практично неможливо, оскільки самі ці фактори є залежними від технічної і цінової політики. Щоб привести в рух всі резерви зростання ефективності виробництва в теперішніх умовах, необхідна докорінна зміна стратегії інвестиційної політики в галузі, результатом чого повинно стати вдосконалення технічного стану підприємств, що в свою чергу призведе до підвищення якості, а значить і конкурентоспроможності продукції.

3.3. Технічний стан молочної промисловості потребує активізації інвестицій в його розвиток. Якісне оновлення технічної бази промисловості неможливе без змін в тенденціях оновлення основних виробничих фондів. На сьогоднішній день необхідно забезпечити першочергове вибуття застарілих машин і обладнання. Найбільш доцільним в теперішніх умовах є розмір вибуття машин і обладнання не нижче 11,5% їх вартості.

Вивчення технічного стану спеціалізованих підприємств дало можливість обґрунтувати необхідні розміри вибуття машин і обладнання, які повинні складати для сирзаводів - 7,6%, молокозаводів - 10,8%, маслозаводів - 13,8% їх вартості.

3.4. В результаті діючого довгі роки екстенсивного типу відтворення основних виробничих фондів, відбулося значне нагромадження фізично і морально застарілого обладнання на підприємствах.

На сьогоднішній день спрацювання основних виробничих фондів по підприємствах галузі складає від $1/3$ до $1/2$ їх вартості. При тому, відповідності між спрацюванням фондів і коефіцієнтом їх вибуття не спостерігається. Необхідно забезпечити відповідність коефіцієнту вибуття і рівня спрацювання фондів. В даних умовах коефіцієнт вибуття в залежності від ступеню спрацювання фондів повинен складати від 0,10 до 0,14.

3.5. Не сприяє покращенню технічного стану галузі і затяжний строк експлуатації основних виробничих фондів. Середній строк служби основних виробничих фондів сьогодні в промисловості складає 13 років. Скорочення строку служби машин і обладнання дасть змогу не тільки підвишити темпи оновлення фондів, але і шляхів зростання норми амортизації, значно розширити ресурси простого відтворення.

3.6. Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств м'ясно-молочної промисловості в умовах формування ринку праці можливе при створенні соціального захисту працюючих, в формі розвитку соціально-побутової інфраструктури, яка забезпечує нормальні умови праці і відпочинку.

На сьогоднішній день спостерігаються величезні диспропорції в забезпеченні працюючих соціальною інфраструктурою. Так, співвідношення основних виробничих і невиробничих фондів складає 98:2.

Необхідно змінити поведінку підприємств до розвитку соціальної інфраструктури і, перш за все, сприяти зростанню невиробничих фондів. Найбільш доцільним є співвідношення, при якому на 1 крб. невиробничих фондів приходиться 2 крб. виробничих.

3.7. Для здійснення випуску конкурентоспроможної продукції на базі запропонованих змін в темпах розширеного відтворення основних фондів і підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств

шляхом зміцнення їх соціальної бази економічно доцільною признана рентабельність на рівні 55%. Для молокозаводів вона повинна складати 45%, сирзаводів - 36%, маслозаводів - 56%.

3.8. Для здійснення запропонованих змін в темпах відновлення основних виробничих фондів і розмірах невиробничої бази, необхідно оптимально використовувати всі наявні форми фінансування капітальних вкладень.

4. ОСНОВНІ РОБОТИ, ОПУБЛІКОВАНІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

4.1. Комплексне використання сировини, як один із найважливіших резервів підвищення ефективності виробництва. / Тези доп. респуб.науково-техн.конф. "Удосконалення технологічних процесів виробництва нових видів харчових продуктів і добавок". - К., 1989. - 0,05 д.а. /в співавторстві/.

4.2. Розробка рекомендацій по підвищенню економічної ефективності виробництва в м'ясній і молочній промисловості. № держ.регістрації 0188.0046574, 1988. - 2,0 д.а. /в співавторстві/.

4.3. Від нормативної системи розподілу прибутку до системи податків. Тези доп.респ.науково-техн.конф. "Інтенсифікація технологій і удосконалення обладнання переробних галузей АПК". - К., 1989. - 0,1 д.а. /в співавторстві/.

4.4. До питання показників ефективності виробництва. /Тези доп.респ.науково-техн.конф. "Шляхи докорінного поліпшення продовольчого забезпечення в нових умовах господарювання". - Суми, 1990. - 0,2 д.а.

4.5. Методичні підходи до визначення оптимального рівня рентабельності виробництва. / Тези доп.респ.науково-техн.конф. "Розробка і впровадження високоефективних ресурсозберігаючих техно-

логій, обладнання і нових видів харчових продуктів в харчову і переробні галузі АПК". - К., 1991. - 0,5 д.а.

4.6. Резерв підвищення ефективності виробництва в молочній промисловості в нових умовах господарювання. № держ.реєстрації 0169.0009008, 1990. - 2,0 д.а. /в співавторстві/.

Список

Підп. до друку 21.12.93. Формат 60x84/16. Папір друк. Офс. друк.
Ум. друк. арк. 163 . Ум. фарбо-відб. 163 . Обл.-вид. арк. 13
Тираж 100 пр. Зам. 473 Безкоштовно.

Віддруковано в Інституті математики АН України
252601 Київ 4, ІСП, вул. Терещенківська, 3

AB 29.172
AB 29.172